

Cetății dară și mulțumiți
și cu toată nevoița să siliți
și sufletele să vă spăsiți

Un panegiric rostit de Patriarhul Gherasim Pallada la Mănăstirea Hurezi (1692)

Arhim. Dr. Policarp CHIȚULESCU
Directorul Bibliotecii Sfântului Sinod

Keywords: Gerasimus Palladas, Hurezi Monastery, Constantin Brancoveanu

Istoriografia consemnează faptul că Sfântul Împărat Constantin se considera responsabil pentru progresul material și spiritual al popoarelor din Imperiu, împreună adesea interesele statului cu cele ale Bisericii. În acest fel, Sfântul Constantin inaugurează tipologia de monarh creștin (mai întâi prin fapte, apoi și prin botez), uns (ales) de Dumnezeu spre a conduce Imperiul și a susține Biserica lui Hristos. După cucerirea Constantinopolului de către otomani (1453), ipostaza de conducător creștin, uns de Dumnezeu a fost asumată și de către domnitorii Țărilor Române ca unii ce erau potențiali restauratori ai vechiului Imperiu creștin. În fiecare mare familie bizantină sau pământeană (adesea înrudită cu una bizantină) au existat bărbați care au purtat numele imperial de *Constantin*. Amintim familiile: Cantacuzino, Brâncoveanu, Cantemir, Movilă, Mavrocordat, Duca, Moruzi, Ipsilanti, Racoviță, Hangerli, Caragea etc. Adoptarea numelui de Constantin era și un fel de legitimare a puterii, a apartenenței la o condiție superioară, nobilă care îndreptătea preluarea domniei. Si unele soții de domnitori sau de mari dregători au purtat numele Împărătesei Elena: soția domnitorului Radu Șerban, cea a lui Matei Basarab sau cea a postelnicului Constantin Cantacuzino.

Întocmai ca la curtea imperială de odinioară, numeroși învățăți, „iatrofilozofi” profesori vestiți (veniți la noi din lumea bizantină care aduceau moștenirea veche în școlile susținute de Brâncoveanu), nu puteau neglijă o antică specie de oratorie: *panegiricul*. Acesta era rostit într-un cadru festiv, adesea în biserică, în fața domnitorului și a altor oaspeți de soi. În aceste panegirice era invocat Sfântul protector al voievodului, Marele Împărat Constantin; faptele sale excepționale erau puse în analogie cu cele ale voievodului, demers menit să evidențieze calitățile domnitorului descendent și el din spătă imperială bizantină. Figură emblematică a Împăratului Constantin cel Mare a fost evocată la noi, pentru

întâia oară, de către patriarhul Alexandriei, Gherasim Pallada (+ 1714) cu ocazia participării la o prăznuire a Sfintilor Contantin și Elena la mănăstirea Hurezi. Acestui panegiric compus de patriarhul alexandrin i se vor adăuga și altele (unele publicate la Snagov și București), compuse de către învățății greci Gheorghe Maiota, Sevastos Kyminites, preotul Ioan Avramios de sau chiar de către fiul cel mare al domnului, principalele Constantin Brâncoveanu. Și Sf. Ierarh martir Antim Ivireanul a alcătuit două cuvântări în cinstea Sfintilor Împărați Contantin și Elena, în care se referă și la domnitorul martir Constantin Brâncoveanu. Analogii și referiri la calitățile comune ale celor doi cârmuitori creștini, Sf. Constantin cel Mare și domnul valah Constantin Brâncoveanu au făcut în prefețele unor tipărituri și Teodosie, mitropolitul Ungrovlahiei, Dositei patriarhul Ierusalimului și Atanasie Dabbás al Antiohiei.

*

Sărbătorile care aveau loc la Hurezi¹ și în general, în Valahia pentru cazul de față, erau un prilej la care slujeau nu doar ierarhii locali, mitropolitul Ungrovlahiei cu cei doi episcopi sufragani de Râmnic și Buzău, ci și alți vladici străini, patriarhi orientali în funcție sau nu, cu toții bucurându-se de protecția și dărcenia voievodului valah a cărui casă primitoare i-a adăpostit întotdeauna.

Una dintre personalitățile ortodoxe emblematic care a rezidat în Țările Române de mai multe ori, a fost învățățul patriarh Gherasim Pallada. De la el au rămas și în țara noastră mai multe scrimeri, căci opera sa fiind foarte bogată, se păstrează în manuscris, în mai multe biblioteci din lume. O compozиție apartinând ierarhului alexandrin care s-a conservat în manuscris pe meleagurile noastre, este renomata piesă aghiorografică îmbrăcată în formă de panegiric: *Cuvântul de prăznuire la marele și singur biruitoriu și prea svântul împărat și întocmai apostol Constandin*². Volumul nu este atractiv doar prin conținutul său, ci și prin forma artistică în care este prezentat textul. Astfel, împodobit cu frontispicii policrome și titluri scrise cu aur, manuscrisul se deschide cu o superbă miniatură *en pleine page* reprezentându-i pe Sfinții Constantin și Elena; textul este compus în limba greacă, fiind însoțit la final de o traducere în limba română datorată ieromonahului Atanasie de la Agapia care a atașat traducerii

¹ Frumoasa zidire de la Hurezi a început a fi construită în 1690, prima care a luat ființă a fost chiar biserică mare, așezată sub ocrotirea Sfintilor Împărați Contantin și Elena. Această minunată casă sfântă a fost isprăvită de zidit în iunie 1692, după cum arată și pisania sculptată de afară (Corina POPA, Ioana IANCOVESCU, *Mănăstirea Hurezi*, Ed. Simetria, București, 2009, p.259). În 20 septembrie 1692, arhimandritul Ioan a fost adus de la Negru Vodă din Câmpulung pentru a fi egumenul Hurezilor, după cum chiar el mărturisește într-o însemnare de pe *Ceaslovul* său personal (Biblioteca Academiei Române - în continuare BAR -, Ms. rom. 2381, f. 255).

² BAR, ms. rom. 766, miniatura se afă pe f. 1r; ff. 5r- 64v conțin textul grecesc al Panegiricului, iar între ff. 71r- 134r se află traducerea acestuia în limba română, făcută de ieromonahul Atanasie de la Agapia.

sale și un cuvânt lămuritor către cititor.

Panegiricul începe cu o dedicație adresată lui Constantin Brâncoveanu (ff. 67-70v), continuând cu textul propriu-zis. Înainte de a trece la analiza textului ne putem întreba unde și când a fost rostit panegiricul? la finele anului 1691 patriarchul Alexandriei, Gherasim Pallada (1688-1710; +1714) a venit din Moldova în Valahia, locuind la mănăstirea Sfânta Troiță³, ctitoria domnitorului Radu Mihnea. Nu se păstrează prea multe date despre cum a petrecut anul 1692 la noi acest erudit ierarh, dar cert este că, în următorul an, pe 17 martie 1693 l-a înmormântat în Moldova pe domnitorul Constantin Cantemir și l-a uns domn pe Dimitrie Cantemir (29 martie). La finele anului 1693 a revenit în Țara Românească de unde a plecat în Egipt prin Constantinopol (în mai 1694 ajunsese la Cairo). Reiese că panegiricul a putut fi rostit în intervalul: finele anului 1691 și finele anului 1693, timp în care patriarchul alexandrin s-a aflat în Țările Române. În dedicația către domn, patriarchul cere izbânda demersului său encomiastic *cu rugăciunile acestuia ce să prăznuiește, de Dumnezeu încununat Marele Împărat Constantin* (f. 69v), ceea ce ar putea însemna că ocazia panegiricului a fost chiar sărbătoarea Sfinților Constantin și Elena din 21 mai. Dacă punem la socoteală și alt detaliu important, anume că dedicația în greacă are la sfârșitul său (f.4v) pecetea în negru de fum a patriarchului Gherasim cu anul 1692, ca o autentificare a sa, putem concluziona că panegiricul a fost rostit în fața Sf. Voievod Constantin Brâncoveanu la praznicul Sfinților Împărați din 21 mai 1692. În iunie 1692 a fost terminată de zidit biserică mare de la Hurezi, după cum indică pisania, dar se poate crede că era deja gata în data de 21 mai. Deși netârnosită încă, în biserică era posibilă slujirea întrucât se putea face înainte slujba aghesmei, apoi sfânta liturghie și celelalte. Sf voievod Constantin Brâncoveanu dăruise Hurezilor încă din 1691 odoare sfinte, trebuincioase slujbelor, la fel și Iacov, proin patriarchul Constantinopolului a dăruit aici moaștele Sf. Mare Mucenic Procopie între 1691-1692⁴. Mai mult, în biserică netârnosită a slujit sfânta liturghie în anul următor, în data de 8 iulie 1693, într-o sămbătă, episcopul Ilarion al Râmnicului făcând și hirotonii, ceea ce arată deja întărirea obștii cu slujitori, pentru biserică mănăstirii ce se ridicase⁵. Peste două luni, la sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului, într-o vineri de 8 septembrie 1693 a fost târnosită biserică mare, catholiconul Hurezilor, după cum însuși domnitorul notează în însemnările sale⁶. Sfintirea a fost un moment strălucitor din viața mănăstirii

³ Elenis S. HATZOGLU BALTA, *Aghiou Gerasimou Pallada*, Apanda, Tomos I, Ed. Iera Meghisti Moni Vatopediou, Atena, 2014, p. 37.

⁴ Corina POPA, Ioana Iancovescu, *Mănăstirea Hurezi....*, p. 42.

⁵ BAR, Ms. rom. 2381, f. 255.

⁶ *Foilețul novel și Calendarele lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, în Al. ODOBESCU, *Opere II*, Ed. Academiei RSR, 1967, p. 96.

Hurezi după cum îl descrie cronicarul Radu Greceanu⁷. La sfințire, în biserică, zugrăveala era în toi căci veșmântul ei de chipuri sfinte a fost încheiat abia în anul următor, la 30 septembrie 1694, cu toate căte pă dinafără să văd împrejur, au zidit și au alcătuit⁸. (Era firesc ca la această dată să fie gata și unele clădiri anexă, și mai mult ca sigur că printre primele zidiri s-a situat casa domnească, deoarece îl găsim pe domn de mai multe ori zăbovind la Hurezi vara, între 1690-1693 pentru a supraveghea lucrările⁹). Interesant este faptul că Radu Greceanu nu-l amintește pe patriarhul Gherasim ca participant la târnosirea Hurezilor, fie din grabă, fie că acesta părăsise deja țara spre eparhia sa. Rămânându-ne astfel, ca dată mai sigură a rostirii Panegiricului tot anul 1692, luna mai, când domnitorul putea fi prezent foarte bine la Hurezi pentru a constata finalizarea lucrărilor de zidire a bisericii. Se poate de asemenea ca patriarhul Gherasim să fi rostit *Panegiricul Sfântului Constantin* în biserică mitropoliei din București unde se prăznuiau cei doi împărați tot ca hram. Totuși, înclinăm să credem că momentul s-a petrecut la Hurezi unde s-a și păstrat manuscrisul cu panegiricul nostru. Este posibil ca patriarhul Gherasim Pallada să fi aflat de demararea lucrărilor de la Hurezi și de dorința domnului Constantin Brâncoveanu de a înălța frumoasa mănăstire, astfel încât pentru următoarea sa oprire în Valahia, a compus panegiricul ocrotitorului domnului. Mai mult, Atanasie ieromonahul, traducătorul ulterior al panegiricului în românește, lasă să se înțeleagă cum că domnul i-ar fi cerut ierarhului alexandrin să compună asemenea lucrare pentru lauda și povala fericitului Constandin împărat, alta pentru dragostea și pohta (dorința) sufletească a Mării sale, blagocestivului Domn Ioan Constandin Basarab Voievod¹⁰ (f.135v). Textul împodobit cu ornamente policrome a fost pecetluit cu sigiliul patriarhului și probabil, înmânat Domnitorului pe loc, pentru că el s-a păstrat

⁷ Radu GRECEANU, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod*, în vol. *Cronicari munteni-Academia Română*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă și Univers Enciclopedic, București, 2004, p. 465.

⁸ Pisania pictată deasupra ușii înăuntru cf. Corina POPA, Ioana IANCOVESCU, *Mănăstirea Hurezi*, p. 259.

⁹ R. GRECEANU, *Istoria domniei...* p. 432, cf. și *Foletul novel și Calendarele lui Constantin Vodă Brâncoveanu*.

¹⁰ Tot pentru bisericile acolo unde va fi hramul sfintilor Împărați (care nu erau deloc multe în vremea Sf. Constantin Brâncoveanu), domnul a plătit apariția primei cărți cu slujba și viața ocrotitorilor săi: *Orânduiala slujbei în 21 al lui mai la zioa Sfinților slăviți și de asemenea cu apostolii, mari împărați Constantin și Elena; această tipăritură este o foarte elegantă ediție, cu o grafică și o legătură deosebită a corpului cărții*. Ea a deschis seria aparițiilor din tiparnița de la Snagov în 1696. Mai multe exemplare se păstrau odinioară la Hurezi, azi fiind la Biblioteca Academiei Române, vezi studiul nostru *Reprezentări ale Sfinților Împărați Constantin și Elena în vechea cultură românească- texte și imagini* în vol. *Sf. Împărați Constantin și Elena promotori ai libertății religioase și susținători ai Bisericii*, Ed. Cuvântul Vieții a Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 2013, pp. 207-242.

la mănăstirea Hurezi de unde, în vara lui 1889, episcopul Ghenadie Enăceanu l-a luat (îl găsise în veșmântărie) și l-a dat Academiei Române împreună cu un alt manuscris de la aceeași mănăstire¹¹. Dacă rostirea cuvântului dedicator și a panegiricului care se întind de-a lungul a 70 de file, s-a petrecut în 1692, traducerea românească a fost făcută în mod cert, din porunca și cu cheltuiala Sf. Constantin Brâncoveanu, mai târziu, după 30 septembrie 1694, când pictura bisericii era gata. Cuvântul de final al traducătorului ne lămurește acest fapt: *pentru că de vreme ce Măria Sa au zidit casă minunată și vestită și cu tot feliul de materie necuvântătoare înfrumusețată în carea au zugrăvit icoana cea trupească a fericiților împărat(i) a lui Constandin și Elena* (subl.ns) și să s(ă) cânte, și rugi nepărăsite către ei să s(ă) facă, zidit-au și alcătuit și case cuvântătoare pre acestu de prăznuire cu multe feliuri de podoabe cuvântătoare înfrumusețat; întru carele au zugrăvit icoana cea peste fire luminată a fericitului suflet acestor svinți împărat(i) care iaste zugrăvită cu tot feliul de fapte bune și dumnezăști (f.136r). Este posibil ca patriarhul să fi rostit un rezumat al acestui text foarte întins sau pur și simplu să i-l fi dăruit (înmânat) voievodului cu ocazia aniversării onomasticii.

Ulterior, după cum am amintit deja, textul compus de patriarhul Gherasim Pallada a fost tradus în românește și dăruit Hurezilor din dorința domnului, pentru folosul monahilor viețuitori în chinovia de acolo. Aceștia sunt îndatorați prin condeiul traducătorului român, ieromonahul Atanasie, ca locuind la Hurezi să nu admire doar frumusețea materială a zidirilor minunate de acolo, ci să asculte și să se gândească la faptele sfinților Împărați depănate în panegiric și nu în ultimul rând, să fie recunoscători ctitorului, domnitorul Constantin Brâncoveanu și familiei sale: *pentr-aceasta dar, toț(i) câț(i) să vor afla lăcitorii la acest svânt locaș precum vă veseliți și vă mângâiați ochii cei trupești privind înaltele și frumoasele zidiri și alte podoabe ale aceștii sfinte case din materii făcută, într-acesta chip fără de lenevie și cu multă osârdie să petreceți și să priviți și această zidire și alcătuire de cuvinte minunate ca să vă veseliți și să vă mângâiați ochii cei sufletești din bunele miroșuri ale faptelor sfântului Constandin și nepărăsite laude și rugăciuni să faceți pentru fericita și nărocita viață a prealuminatului și blagocestivului nostru stăpân Ioan Constandin voevod și pentru toată cinstita casă și tot niamul Măriei sale. Că pentru aceasta mai mult l-au făcut cu multă cheltuială și l-au scos la lumină de pre limba greciacă pre limba româniască și l-au și scris precum să vede...că de n-ar fi, nici ceti, bogat alte date laudele și dumnezăștile fapte și fericita viață a cestor sfinți din cuvântul acesta să le știe și să le afle toate pre amâruntul. Cetiți dară și mulțumiți și cu toată nevoința să siliți și sufletele să vă spăsiți* (f.136r).

Traducerea a fost atașată la finalul textului original grecesc, apoi lucrarea a fost legată într-o frumoasă copertă din piele maro, bogat decorată cu ornamente

¹¹ † Ghenadie ENĂCEANU, *Doue manuscrise românesci din secolul XVII*, în *Analele Academiei Române* seria II, Tom XII, *Memoriile secțiunii literare*, Lito Tipografia Carol Göbl, București, 1892, 72 p.

aurii și depusă la Hurezi unde se aflau pe lângă mulțime de tipărituri și alte astfel de lucrări de suflet folositoare, copiate și păstrate în manuscris cum sunt: *Mântuirea păcătoșilor* (BAR ms. rom. 2174), *Învățările Sf. Teodor Studitul* (BAR, ms. rom. 2589), *Traiul și viața cuviosilor Varlaam și Ioasaf* (BAR ms. rom. 2458) și alții.

Panegiricul compus de patriarhul Gherasim Pallada inaugurează tradiția rostirii de texte encomiastice în epoca brâncovenească pentru că avem de-a face cu primul text închinat lui Constantin cel Mare, patronul onomastic al domnitorului, dedicat în mod special voievodului. Ieromonahul Atanasie, traducătorul în românește, confirmă acest adevăr spunând că *acest cuvânt de laudă al fericitului Constandin carele până acum n-au fost ce acum întâiu el* (*Patriarhul Gherasim n.n.*) l-au alcătuit precum să vede (f.135v).

Autorul panegiricului, patriarhul Gherasim Pallada era un cretan deosebit de cult cu o bogată operă păstrată până astăzi care din fericire este în curs de publicare¹². Patriarhul a devenit un apropiat al domnului, participând la mai multe evenimente din viața acestuia și din cea a Bisericii din Valahia, fiind recunoscut pentru calitățile sale intelectuale și oratorice¹³. Pentru buna sa viețuire și misiune ortodoxă a fost canonizat sfânt în anul 2002 de Patriarhia Alexandriei.

În cuvântul așezat la finalul tâlmăcirii sale, ieromonahul Atanasie elogiază calitățile spirituale și deosebita cultură a patriarhului pe care îl aseamănă cu Părinții de odinioară ai Bisericii: *precum și acest părinte Gherasim Alexandrianul fiind și el adăpat din izvorul cel neputred al învățăturii, au făcut și face multe cuvinte de învățătură dintru carele iaste și acest cuvânt de laudă al fericitului Constandin carele până acum n-au fost (...)* și atâtă de cu nevoiță l-au alcătuit cât și-au arătat toată puterea învățăturii lui și împreună cu lauda și cu istoria svinților au arătat cu meșterșug că știe toate epistimile adică măestriile filosofiei carele sunt acestea: ritorica, logica, metafisica, geometrica, astronomia, arifmitica, musica și înalta teologhie. Dintre acestea din toate au sămănat câte puțin însămnare carea unde au socotit că să cuvine care lucru cînd neștine cu societății va cunoaște carea unde să însămniază (ff.135v-136r). Însuși traducătorul se dovedește a fi un om învățat, versat cunoscător al culturii eline. Dar cine să fie acest ieromonah Atanasie de la Agapia la care a apelat voievodul pentru traducere? Se prea poate să fie acel Atanasie, ucenic al patriarhului Hrisant Notara care era în 1702 profesor la Sf. Sava, la Iași. Cert este că în panegiricul în discuție, el traduce întocmai în română, abundentele texte

¹² Demersul editării operelor lui Gherasim Pallada a fost inițiat de mănăstirea Vatoped din Muntele Athos sub direcția cercetătoarei Elenis S. Hatzoglu Balta, iar primul volum de Opere complete Aghiou Gerasimou Pallada, (Apanda) a văzut deja, anul acesta lumina tiparului la Atena.

¹³ R. Greceanu îl numește pe patriarhul Gherasim Pallada: *la știință mult mai înalt și mai slăvit dă cum era mai înainte*, iar la sărbătoarea Epifaniei Domnului din anul 1708, în biserică Sf. Gheorghe, patriarhul a făcut foarte frumoasă cazanie cf. *Istoria domniei...*, pp. 559-560.

din istoricii și filozofii antici, indicând exact locul acestora în operele respective. Graiul este plăcut, cu unele moldovenisme, indicând o oarecare influență dosofteiană, în ceea ce privește unele forme lexicale: *svinți* (dar folosește și *sfinți*), *dumnezăești*, (dar utilizează și *Dumnezeu*) etc.

Dedicația panegiricului făcută de patriarhul Gherasim Pallada către Sf. Constantin Brâncoveanu are titlul scris cu aur fapt care exprimă autoritate și prestigiu, atât pentru cel care îl emite, cât și pentru cel căruia îi este adresat. Titlul sună aproape ca un act oficial ieșit din cancelaria patriarhului care a și aplicat de fapt, pecetea sa la finalul acestei introduceri: *Gherasim, cu mila lui Dumnezău, papa și patriarhul Alexandriei și a tot Eghipetul, preabăndului, prealuminatului și preânălățatului Domn și Ighemon Ioan Constandin Băsărabă Voevoda carele cu blagocestie oblăduiește stăpânirea a toată Țara Româniască întru dragoste svântă, iubitului și preadoritului fiu al smirenii noastre, dar și toată buna nărocire și har apostolesc de la Dumnezău, iar de la noi molitvă și blagoslovenie* (f.67r).

Textul dedicăției se deschide cu adresarea directă către domnitor (*blagocestive, prealuminate și preânălățate Doamne*) evidențiind că râvna și preocuparea pentru suflet ale principelui sunt foarte mari, în ciuda apăsărilor aduse de grijile Domniei; patriarhul îl aseamănă pe Sf. Constantin Brâncoveanu cu un călător care ostenit de neajunsurile călătoriei, se oprește pentru odihnă într-o grădină plină cu flori parfumate din care culege și se bucură de ele: *căci Măria Ta dintr-aceste treacătoare și putrede ale aceștii lumi pământești alergi cu mare nevoiță și poftă a dragostei cei întru Hristos, la cele fără de moarte frumusețe ale cerescului* (f.67v). De aceea, patriarhul care nu încetează a-l numi pe domn, *fiu al meu preaiubit*, vine în întâmpinarea greutăților pe care acesta le are de la cele lumești griji, inclusiv pentru traiul pământesc al celor mulți dar și pentru mântuirea lor cea întru Hristos; patriarhul va face aluzie și la eforturile de îmbunătățire spirituală pe care Sf. Constantin Brâncoveanu le iniția, cum este de pildă apărarea credinței ortodoxe prin tipărireua de cărți și răspândirea învățăturii: *că pururi îți ostenești cugetul ca să povătuiești atâta multime de oameni ce și s-au dat în societățile ca să-ș(i) poată chivernisi trupul cu cele de triaba hranii, iar sufletul cu hraniurile cele de sus*. Mai departe, patriarhul Gherasim își motivează demersul și scopul panegiricului său. Pe de-o parte, să elogieze faptele unuia dintre cei mai mari binefăcători ai Creștinismului, pe de altă parte să aprindă și mai mult râvna domnitorului credincios și a întregii sale case. Cu acest prilej, patriarhul subliniază și corespondența onomastică dintre cei doi Constantini, domnul valah urmându-l întocmai pe împăratul de odinioară: *și cuvânt ca acesta să cade întru inima ta o preaiubitul mieu întru Hristos fiu, una pentru că multă datorie ai să auzi și mult să povestești fără să tu sfintele fapte ale aceluia împărat ce porți numele lui ca un veșmânt ales și te numești Constandin. Alta pentru că am auzit de multe ori cuvinte blagocestive din gura Mării Tale pentru sfântă cuviința ta și de Dumnezău temută cucerințe a Mareului Constandin* (f.68v). Autorul expune și argumentează pe scurt meritele Sfântului Împărat Constantin cel Mare, pe care le va dezvolta mai departe;

aceste fapte minunate sunt inaugurarea unei case imperiale creștine, deci înlăturarea conducătorilor păgâni și idolatri prin biruința în luptă cu puterea Crucii. Încurajarea discuțiilor despre învățătura creștină prin convocările în sinoade ale părinților Bisericii din toată lumea și deci, reducerea la tăcere a ereticilor, afarea cinstitului lemn al Sfintei Cruci prin *preacurata dragoste a împărătesei Elenii și înălțările cele cu multe laude ale cerescului aceluia semnu*, deci oficializarea cultului Sfintei Cruci. Faptele bune ale *singur biruitorului marele Constandin* nu sunt expuse decât pentru a fi urmate, ierarhul alexandrin dezvăluind vizionar și profetic că: *dacă cuvântul meu se va înrădăcina pentru bună primirea ta întru svintele tale mădulări cu acesta (...) slugă curată lui Dumnezeu te vei face și vei lăsa pe urmă nume fără de moarte și pomenirea vecinică celor ce vor fi în urma ta* (f.69v). Era firesc ca acest cuvânt protreptic, de îndemn, să fie adresat nu doar domnului Constantin Brâncoveanu omonim cu sfântul elogiat ci și celor din neamul și din casa sa. Patriarhul îi enumera pe cei mai apropiati membri ai familiei Sf. Constantin Brâncoveanu și poate că nu greșim dacă vom crede că erau și ei de față la rostirea panegiricului: *blagocestiva și prealuminata soția ta doamna gospodja Maria împreună cu prealuminații și de Dumnezău dăruinții ai voștri coconi și blagocestiva și-ntru tot plecata maica ta dumneaei Balașa¹⁴ și preaslăviții tăi unchi și Cantacuzinești preaînțeleptul și întru tot vestitul Constandin mai den nainte marele stolnic carele cu frumusetele ai preaînțeleptii și dumnezăștii lui înțelepciuni luminează toată politia.... Marele spătar Mihail, și tot cel mai de aproape și de bună blagorodie, al vostru neam, cinstiții boiari și cinstitele lor case..., preasvântul mitropolit al Ungrovlahiei kir Theodosie întru Duhul Svânt al nostru iubit frate și împreună slujitoriu împreună cu de Dumnezeu iubitorii episcopi* (f. 70v).

În persoana domnitorului martir Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi s-a împlinit profeția patriarhului Gherasim Pallada că își va câștiga *bun nume ce-l va lăsa în urmă (urmașilor)*. Din acest motiv, noi cei de azi, la trei secole de la scrierea cu sânge a martirului Brâncovenilor în carteavășnicie, descoperim cu uimire nemănumite laturi ale unei adevărate *epoci brâncovenești* și cinstim mărturia credinței lor, mai vie ca niciodată. Aceeași (heretisire) fericire adresată odinioară Sfântului Constantin cel Mare în carteavășnicie dedicată slujbei în cinstea sa, se potrivește foarte bine și Sf. voievod martir Constantin Brâncoveanu:

*Fericit ai fost aici, Constantine în lume,
Și-n ceriu cu apostolii ai căștigat nume (...)
Roagă-te dar lui Hristos celui ce-i să poate
Ca și noi să căștigăm acel lăcaș ceresc,
Unde pururea sfinții în veci să veselesc.*

(Stihuri din *Orânduiala Slujbei... Sfinților Împărați Constantin și Elena, Snagov, 1696*).

¹⁴ Corect, Stanca.

ABSTRACT

A Eulogy Delivered by Patriarch Gerasimus Palladas at Hurezi Monastery (1692)

Patriarch Gerasimus Palladas was a famous Cretan scholar and a fine connoisseur of the ancient culture. The martyr prince Constantin Brancoveanu offered him financial support and welcomed him several times as his guest at court, where he attended some important events in the life of the voivode, such as the weddings of some of his children. In 1692, on the celebration of Saints Constantine and Helena at Hurezi Monastery, the Patriarch delivered a eulogy to Emperor Constantine the Great, the patron saint of Voivode Constantin Brancoveanu. The text written in Greek was preserved in a manuscript (number 766 of the Library of the Romanian Academy). Voivode Constantin Brancoveanu ordered a translation into Romanian which was appended to the end of the original Greek text. The manuscript is decorated with miniature portraits of Saints Constantine and Helena, and the text praises the qualities of the Christian emperor while discretely alluding to similarities with Constantin Brancoveanu, a champion of Christianity himself.